

Г. М. ФЕДАРОВІЧ,
метадыст першай катэгорыі.

Работа з навукова-пазнавальнымі тэкстамі на ўроках літаратурнага чытання ў IV класе

Дыягнастычныя матэрыялы

На сучасным этапе развіцця грамадства чытанне з’яўляецца адным з найважнейшых метапрадметных навыкаў, які чалавек набывае ў працэсе навучання ў школе. Аднак апошні час замест тэрміна “чытанне” часцей выкарыстоўваецца “чытацкая граматынасць”, пад якой разумеюцца ўменні вучня знаходзіць і вылучаць інфармацыю з розных крыніц, інтэрпрэтаваць і ацэньваць атрыманыя звесткі з мэтай выкарыстання іх у сваёй практычнай дзейнасці. Сёння граматыны чытач павінен умець:

- вылучаць адзінкі інфармацыі, якія відавочна падаюцца ў тэксце;
- рабіць высновы з атрыманай інфармацыі, з апрай на яе выказваць простыя меркаванні;
- інтэрпрэтаваць і інтэграваць асобныя паведамленні тэксту;
- даваць ацэнку зместу і форме паведамлення ў кантэксце ўласных ведаў.

Традыцыйна ў адукацыйным працэсе для работы на ўроку выкарыстоўваюцца так званыя *суцэльныя тэксты*, змест якіх не разбіваецца ўключанымі ў іх формуламі, табліцамі або ілюстрацыямі. Да суцэльных тэкстаў адносяцца творы розных тыпаў і жанраў:

- тэксты-паведамленні — вершы, апавяданні, аповесці, байкі, артыкулы з газет ці часопісаў, параграфы падручніка, сціслы змест вялікага рамана ці мастацкага фільма і да т. п.;
- тэксты-апісанні — урыўкі з апавяданняў, у якіх падаецца характарыстыка знешняга выгляду ці ўнутраных якасцяў чалавека, апісваецца пэўная жывёла, расліна, прадмет ці месца або абставіны якіх-небудзь падзей;
- тэксты-разважанні, у якіх падаецца чыйсьці каментарый на пэўную падзею, выказваецца ўласнае меркаванне па ўзнятай праблеме.

Аднак у жыцці чалавек часцей за ўсё сустракаецца з *несуцэльнымі тэкстамі*, у якіх карысныя і важныя звесткі падаюцца ў выглядзе рэкламы, графікаў, табліц, дыяграм, геаграфічных карт, разнастайных планаў (памяшкання ці пэўнай мясцовасці), раскладу руху гарадскога і міжгародняга транспарту, меню ў сталовай, таварных чэкаў у магазіне, вокладкі часопісаў і да т. п. Гэта таксама інфармацыя, якую неабходна ўмець чытаць, аналізаваць, супастаўляючы звесткі, атрыманыя з розных крыніц, і рабіць уласныя вывады. Развіццё здольнасці паўнацэнна ўспрымаць і інтэрпрэтаваць такія тэксты з’яўляецца адным з ключавых навыкаў, якімі павінен авалодаць вучань пры навучанні чытанню для таго, каб стаць паспяховым у жыцці.

Прыводзім прыклад работы з адным з такіх тэкстаў.

Аўгустоўскі канал

Аўгустоўскі канал — гэта сукупнасць старадаўніх шлюзаў і мастоў, якія робяць вандроўку па гістарычным суднаходным шляху сапраўды незабыўнай.

Шлюз — гэта збудаванне на рацэ для пропуску суднаў пры розным узроўні вады на іх шляху. Шлюз уяўляе сабой камеры з варотамі.

Як працуе шлюз?

Вароты адчыняюцца, і цеплаход заходзіць унутр камеры.

Вароты зачыняюцца.

Адчыняецца клапан для таго, каб выклікаць падзенне або пад'ём вады ў камеры, у якой стаіць цеплаход. Пры гэтым цеплаход з дапамогай вады або апускаецца, або падымаецца.

Вароты адчыняюцца, і цеплаход выходзіць з камеры.

Працэс прапускання цеплахода праз шлюз называецца шлюзаваннем.

Адным з галоўных шлюзаў на Аўгустоўскім канале лічыцца шлюз Дамброўка, пабудаваны ў XIX ст. Знешне ён вельмі прыгожы, бо складаецца з масіўных варотаў і разваднага моста, а значыць, канал можна перасякаць як сухапутным транспартам, так і па вадзе.

Развадны мост на Аўгустоўскім канале

У свеце ўсяго тры такія каналы: *Каледонскі* ў Вялікабрытаніі, *Гота* ў Швецыі і *Аўгустоўскі* на тэрыторыі Польшчы і Беларусі.

Шлюз у Англіі

Самы вялікі на Аўгустоўскім канале — чатырохкамерны шлюз Нямнова, даўжыня якога амаль 10 м. Перапад вады таксама складае да 10 м, а шлюзаванне займае каля 1 гадзіны.

Шлюз Нямнова

Аўгустоўскі канал, размешчаны на мяжы краін-суседак (Беларусі, Польшчы і Літвы), даўно стаў месцам цікавых культурных і спартыўных падзей. Аматарам актыўнага адпачынку тут прапануюцца:

- прагулкі на цеплаходзе і катанне на катарах — са шлюзаваннем і без;
- пракат катамаранаў і лодак;
- сплавы на байдарках;
- пешыя і веласіпедныя прагулкі;
- абсталяваныя месцы адпачынку, домікі наглядчыка і міні-гасцініца.

У наваколлі канала будуюцца:

- турыстычны комплекс “Рынкаўцы” — месцы адпачынку і стаянкі, кафэ, сцэна і пляцоўкі для забаў;
- спартыўны комплекс “Пясчаны” — атэль, зона адпачынку, комплекс для стральбы з лука.

Акрамя таго, на берагах суднаходнай ракі з’явіцца спецыяльныя зоны для адпачынку і купання ў летні сезон.

Па Аўгустоўскім канале ад шлюза Дамброўка ходзіць цеплаход “Нёман”, дзякуючы якому можна ўбачыць усе прыгажосці Аўгустоўскага канала. Так, у межах Дамброўкі маецца маляўнічы парк, дзе можна пакатацца на веласіпедах, адпачыць ва ўтульных альтанках, паназіраць за арыгінальным развядзеннем мастоў, што, як і ў былыя часы, робіцца без дапамогі аўтаматызаваных механізмаў.

Цеплаход “Нёман”

Раніцай і вечарам на цеплаходзе праводзяць экскурсіі для спецыяльна арганізаваных груп турыстаў, а з 13.00 да 15.00 на ім могуць пакатацца ўсе, хто пажадае. Працягласць воднага падарожжа складае 1 гадзіну. Для дарослых білет на цеплаход каштуе 4 рублі, дзецям дашкольнага ўзросту ўваход бясплатны.

Для знаёмства з мясцовымі краявідамі можна выбраць адзін з наступных маршрутаў.

Маршрут № 423

Назва маршруту: “Аўгустоўскі канал”.

Працягласць маршруту: 15 км.

Час: 3 гадзіны 30 мінут.

Апісанне маршруту: шлюз Кужынец, в. Лясная, в. Рынкаўцы, шлюз Дамброўка, в. Сонічы.

Месцы адпачынку і харчавання:

Рынкаўцы. Турбаза “Лукамор’е”. Аграсядзіба “Аўгустоўскі гасцінец”.

Шлюз Дамброўка. Домік лясгаса. Альтанкі і паветкі. Аграсядзіба “Тартак”. Гасцініца. Аграсядзіба “Сонічы”.

База адпачынку “Лукамор’е” (в. Рынкаўцы) уключае:

- агароджаную тэрыторыю;
- 7 альтанак на 4—28 чалавек;
- мангалы, дровы;
- валебольную пляцоўку;
- уладкаваную прыстань;
- дзіцячую пляцоўку;
- пракат лодак, катамаранаў, веласіпедаў.

Веламаршрут № 424

Назва маршруту: “Зялёнае кальцо”.

Працягласць маршруту: 15 км.

Час: 3 гадзіны 30 хвілін.

Апісанне маршруту: шлюз Дамброўка, в. Сонічы, в. Чарток, шлюз Дамброўка.

Месцы адпачынку і харчавання:

Аграсядзіба “Сонічы”.

Шлюз Дамброўка, лясгас, альтанкі і паветкі.

Як дабрацца да Аўгустоўскага канала?

З Гродна да в. Сонічы — 30 км.

Туды:

Гродна — Сонічы

06.34 — штодзень,
акрамя ндз

08.51 — пт, сб

09.51 — сер, сб, ндз

14.48 — штодзень

18.01 — пт, сб

19.04 — сер, пт, сб, ндз

Назад:

Сонічы — Гродна

06.56 — штодзень,
акрамя ндз

09.23 — пт, сб

10.36 — сер, сб, ндз

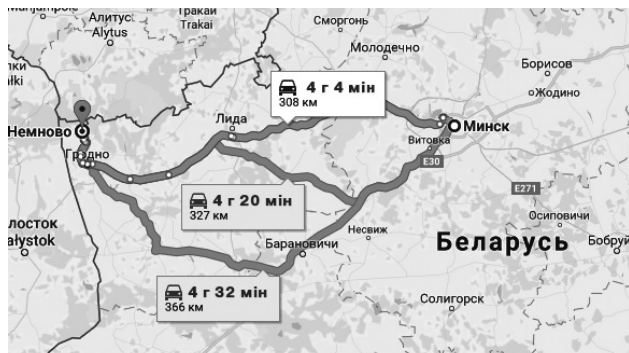
15.16 — штодзень

18.38 — пт, сб

19.58 — сер, пт, сб, ндз

Асабістым транспартам:

з Мінска да Нямнова

<https://vetliva.by/tourism/what-to-see/shlyuz-dombrovka-avgustovskogo-kanala/>

<http://www.oblspport.grodno.by/ru/tourism/routes/8464/>

<http://www.belarus.by/by/travel/belarus-life/avgustow>

I варыянт

1. Прывядзі доказ таго, што Аўгустоўскі канал можна перасякаць і па сушы, і па вадзе.

2. У якіх краінах існуюць такія каналы, як Аўгустоўскі? Адзнач правільныя варыянты адказаў, абвёўшы адпаведныя літары.

А. Швецыя	Г. Вялікабрытанія
Б. Германія	Д. Швейцарыя
В. Літва	Е. Украіна

3. З якой мэтай людзі будуць шлюз? Запішы.

4. Турысты Маша, Міша і Вера вырашылі ў аўторак з’ездзіць адпачыць на Аўгустоўскі канал. А якой гадзіне яны могуць сесці на аўтобус “Гродна — Сонічы”? Абвядзі літары з правільным адказам.

А. 08.51	Г. 06.34
Б. 09.51	Д. 19.04
В. 14.48	Е. Аўтобусы ў аўторак не ходзяць

5. Дзве групы турыстаў з Мінска дабіраліся да Нямнова на асабістым транспарце. Першая група паехала праз Ліду, другая — праз Баранавічы. Саша, разгледзеўшы карту, вырашыў, што першая група прыбудзе ў Нямнова хутчэй, чым другая, і пры гэтым скароціць шлях на 58 км. Вера сказала, што другая група праедзе на 19 км больш, чым першая. З кім ты згодны: з Сашам ці Верай? Выберы варыянт і абгрунтуй яго.

Я згодны з Сашам, бо _____

Я згодны з Верай, бо _____

6. Уяві сябе супрацоўнікам парку “Аўгустоўскі канал”. Група турыстаў, якая прыбыла з Мінска, захацела адпачыць на турбазе “Лукамор’е” і зайсці ў домік лясгаса. Вызнач нумар неабходнага маршруту і запішы, праз якія вёскі ён пройдзе.

Маршрут № _____

Вёскі _____

7. Група велатурыстаў вырашыла прадоўжыць экскурсію па водным маршруце. Зараз яны адпачываюць у вёсцы Лясная. Запішы:

а) нумар маршруту, на якім яны знаходзяцца: _____

б) назву пункта, з якога адпраўляецца цеплаход “Нёман”: _____

в) накірунак, у якім трэба рухацца велатурыстам: _____

8. Маша (15 гадоў) і Лена (20 гадоў) вырашылі пакатацца на цеплаходзе “Нёман” у складзе арганізаванай групы.

У які час яны гэта могуць зрабіць? _____

Колькі білетаў ім неабходна купіць? _____

Колькі дзяўчынкі заплацяць за білеты? _____

9. Турысты ў суботу спазніліся на апошні рэйс аўтобуса “Сонічы — Гродна”. А якой гадзіне яны змогуць сесці на аўтобус на наступны дзень? Абвядзі літары з правільным адказам.

- A. 06.56 Г. 15.16
 Б. 09.23 Д. 18.38
 В. 10.36 Е. 19.58

10. Што ўяўляе сабой турыстычны комплекс “Рынкаўцы”? Запішы.

II варыянт

1. Прывядзі доказ таго, што Дамброўка — выдатнае месца для адпачынку.

2. Межы якіх краін перасякае Аўгустоўскі канал? Абвядзі літары з правільным адказам.

- A. Польшча Г. Літва
 Б. Украіна Д. Латвія
 В. Беларусь Е. Швецыя

3. Як працуе шлюз? Запішы.

4. Турысты Маша, Міша і Вера адпачывалі на Аўгустоўскім канале. У аўторак яны вырашылі вярнуцца дадому. А якой гадзіне яны могуць сесці на аўтобус “Сонічы — Гродна”? Абвядзі літары з правільным адказам.

- A. 10.36 Г. 06.56
 Б. 15.16 Д. 19.58
 В. 18.38 Е. Аўтобусы ў аўторак не ходзяць

5. Дзве групы турыстаў з Мінска дабіраліся да Нямнова на асабістым транспарце. Першая група паехала праз Ліду, другая — праз Баранавічы. Даша, разгледзеўшы карту, вырашыла, што другая група прыбудзе ў Нямнова пазней, чым першая, і пры гэтым затраціць на 16 хвілін больш часу. Пеця сказаў, што першая група прыедзе на 28 хвілін раней, чым другая. З кім ты згодны: з Дашай ці Пецем? Выберы варыянт і абгрунтуй яго.

Я згодны з Пецем, бо _____
 Я згодны з Дашай, бо _____

6. Уяві сябе супрацоўнікам парку “Аўгустоўскі канал”. Група турыстаў, якая прыбыла з Мінска, захацела наведаць аграсядзібу “Сонічы” і лясгас. Вызнач нумар неабходнага маршруту і запішы, праз якія вёскі ён пройдзе.

Маршрут № _____
 Вёскі _____

7. Група турыстаў вярнулася з воднага маршруту і вырашыла абраць веламаршрут. Запішы:

а) пункт, у які прыбылі турысты пасля воднага маршруту: _____

б) нумар абранага веламаршруту: _____

в) пункт, у які яны прыбудуць у канцы веламаршруту: _____

8. Андрэй (18 гадоў) вырашыў пакатацца з братам (5 гадоў) на цеплаходзе “Нёман”. Аднак яны не захацелі ехаць разам з групай, сабранай для экскурсіі.

У які час браты могуць сесці на цеплаход? _____
 Колькі білетаў ім неабходна купіць? _____
 Колькі яны заплацяць за білеты? _____

9. Турысты ў суботу спазніліся на апошні рэйс аўтобуса “Гродна — Сонічы”. А якой гадзіне яны змогуць сесці на аўтобус на наступны дзень? Абвядзі літары з правільным адказам.

- A. 06.34 Г. 14.48
 Б. 08.51 Д. 18.01
 В. 09.51 Е. 19.04

10. Што ўяўляе сабой спартыўны комплекс “Пясчаны”? Запішы.

Табліца 1. Адказы да заданняў і крытэрыі ацэнкі заданняў

№ задання	Правільны адказ		Максімальны бал
	I варыянт	II варыянт	
1	Гл. каментарый, змешчаны ніжэй	Гл. каментарый, змешчаны ніжэй	1
2	А, Г	А, В	1
3	Гл. каментарый	Гл. каментарый	1
4	В, Г	Б, Г	1
5	Гл. каментарый	Гл. каментарый	1
6	Гл. каментарый	Гл. каментарый	2
7	Гл. каментарый	Гл. каментарый	3
8	Гл. каментарый	Гл. каментарый	3
9	В, Г, Е	В, Г, Е	1
10	Гл. каментарый	Гл. каментарый	1

Максімальны бал за выкананне ўсіх заданняў — 15.

Каментарый

Заданне 1

Мэта: набыццё чытацкага літаратурнага вопыту.

Дзейнасць: інтэрпрэтацыя і абагульненне інфармацыі.

Адказ прымаецца поўнасьцю

У адказе дэманструецца поўнае разуменне зместу тэксту. Вучань вылучае з тэксту патрэбную інфармацыю, робіць на яе падставе неабходныя вывады.

1 бал: у адказе прадстаўлены доказ.

Адказ не прымаецца

0 балаў: прадстаўлены адказ не з’яўляецца доказам, або адказ наогул адсутнічае.

Заданне 3

Мэта: набыццё чытацкага літаратурнага вопыту.

Дзейнасць: вылучэнне відавочнай інфармацыі.

Адказ прымаецца поўнасьцю

1 бал: у адказе дэманструецца ўменне знаходзіць і вылучаць з тэксту патрэбную інфармацыю.

Адказ не прымаецца

0 балаў: вылучаная інфармацыя не з’яўляецца адказам на пастаўленае пытанне, або адказ наогул адсутнічае.

Заданне 5

Мэта: набыццё чытацкага літаратурнага вопыту.

Дзейнасць: інтэрпрэтацыя і абагульненне інфармацыі.

Адказ:

I варыянт: Я згодны з Сашам, бо дарога на Нямнова праз Баранавічы складае 366 км, а праз Ліду — 308 км, таму першая група дабярэцца хутчэй і скароціць шлях на 58 км.

II варыянт: Я згодны з Пецем, бо на дарогу да Нямнова праз Баранавічы спатрэбіцца 4 г 32 мін, а праз Ліду — 4 г 4 мін, таму першая група прыедзе на 28 мін раней.

Адказ прымаецца поўнасцю

У адказе дэманструецца ўменне вылучаць карысную інфармацыю, прадстаўленую ў выглядзе карты, і рабіць на яе падставе неабходныя вывады.

1 бал: абгрунтаваецца выбар адказу.

Адказ не прымаецца

0 балаў: выбраны няправільны адказ, або адказ наогул адсутнічае.

Заданне 6

Мэта: набыццё чытацкага літаратурнага вопыту.

Дзейнасць: інтэрпрэтацыя і абагульненне інфармацыі.

Адказ:

I варыянт: маршрут № 423. Вёскі Лясная, Рынкаўцы.

II варыянт: маршрут № 424. Вёскі Чарток, Сонічы.

Адказ прымаецца поўнасцю

У адказе дэманструецца ўменне вылучаць карысную інфармацыю, прадстаўленую ў выглядзе схем і рабіць на яе падставе неабходныя вывады.

2 балы: у адказе правільна вызначаны маршруты і вёскі.

Адказ прымаецца часткова

1 бал: у адказе правільна вызначаны або маршруты, або вёскі.

Адказ не прымаецца

0 балаў: адказ наогул адсутнічае.

Заданне 7

Мэта: набыццё чытацкага літаратурнага вопыту.

Дзейнасць: інтэрпрэтацыя і абагульненне інфармацыі.

Адказ:

I варыянт: а) 423; б) шлюз Дамброўка; в) в. Рынкаўцы, шлюз Дамброўка.

II варыянт: а) шлюз Дамброўка; б) 424; в) шлюз Дамброўка.

Адказ прымаецца поўнасцю

У адказе дэманструецца ўменне вылучаць карысную інфармацыю, прадстаўленую ў выглядзе схем і рабіць на яе падставе неабходныя вывады.

3 балы: у адказе правільна вызначаны маршрут, вузлавыя пункты і накірунак руху.

Адказ прымаецца часткова

2 балы: даецца правільны адказ па любых дзвюх пазіцыях.

1 бал: даецца правільны адказ па якой-небудзь адной пазіцыі.

Адказ не прымаецца

0 балаў: у адказе няправільна вызначаны маршрут, вузлавыя пункты і накірунак руху, або адказ наогул адсутнічае.

Заданне 8

Мэта: набыццё чытацкага літаратурнага вопыту.

Дзейнасць: інтэрпрэтацыя і абагульненне інфармацыі.

Адказ:

I варыянт: з раніцы да 13.00 і з 15.00 да вечара; 2 білеты; 8 рублёў.

II варыянт: з 13.00 да 15.00; 1 білет; 4 рублі.

Адказ прымаецца поўнасцю

У адказе дэманструецца ўменне вылучаць карысную інфармацыю, прадстаўленую ў выглядзе схем, і рабіць на яе падставе неабходныя вывады.

3 балы: па ўсіх трох пазіцыях даецца правільны адказ.

Адказ прымаецца часткова

2 балы: даецца правільны адказ па любых дзвюх пазіцыях.

1 бал: даецца правільны адказ па якой-небудзь адной пазіцыі.

Адказ не прымаецца

0 балаў: па ўсіх трох пазіцыях даецца няправільны адказ, або адказ наогул адсутнічае.

Заданне 10

Мэта: набыццё чытацкага літаратурнага вопыту.

Дзейнасць: вылучэнне відавочнай інфармацыі.

Адказ прымаецца поўнасцю

1 бал: у адказе дэманструецца ўменне знаходзіць і вылучаць з тэксту патрэбную інфармацыю.

Адказ не прымаецца

0 балаў: вылучаная інфармацыя не з'яўляецца адказам на пастаўленае пытанне, або адказ наогул адсутнічае.

Табліца 2. Шкала ацэнкі чытацкіх уменняў

Узроўні сфарміраванасці чытацкіх уменняў	Нізкі ўзровень	Сярэдні ўзровень	Высокі ўзровень
Балы	1—4	5—10	11—15

На дыску — дыягнастычныя матэрыялы па літаратурным чытанні для IV класа (навукова-пазнавальныя тэксты).